

האם מלחמה בצפון היא תנאי לחזרת המפונים לבתייהם?

ענת שפירא, אורנה מזרחי, כרמית ולנסי, עידית שפרן גיטלמן | 8 בינואר, 2024 | גיליון
1811

בתקשורת הישראלית באה לידי ביטוי מאז תחילת הלחימה, המתנהלת בגבול לבנון במקביל למלחמה ברצועת עזה, נחישותם של התושבים המפונים מהישובים סמוכי הגדר לא לחזור לבתייהם עד שהמצב הביטחוני ישופר. זאת, בעיקר מחשש למתקפה קרקעית נגד אותם ישובים. סקרים שנערכו במכון למחקרי ביטחון לאומי משקפים אמנם תחושות אלה, אך גם מצביעים על כי - בניגוד לשיח הציבורי והתקשורתי - הציבור ככלל ותושבי הצפון בפרט אינם רואים ביציאה למלחמה רחבה נגד חזבאללה תנאי הכרחי ליצירת מצב שיאפשר חזרה לבתייהם. לכן מוערך שנדרש מענה משולב, שיכלול פעילות צבאית תקיפה בלחימה הנוכחית ושיפור משמעותי ברכיבי הביטחון באזור ובעיקר בתחום המיגון, לצד מהלך מדיני שיוביל להרחקה מוסכמת של פעילי חזבאללה מהגבול. מאמר זה מבקש לעמוד על הפער הקיים בין השיח התקשורתי והציבורי לבין פעילות צה"ל בלבנון.

מאז ה-7 באוקטובר ולצד המערכה ברצועת עזה, נלחמת ישראל בחזית משנית בגבול הצפון. בפועל, מדובר במיני-מלחמה וניכרת מגמה ברורה של הסלמה בעצימות הלחימה מאז תחילתה, גם אם היא עדיין מוגבלת. מצב זה עלול להוביל להידרדרות למלחמה רחבה מול לבנון, כהחלטה מכוונת או כתוצאה מדינמיקה של הסלמה או טעות של מי מהצדדים. עם זאת, בשלב זה ולמרות האיומים התכופים הנשמעים מצד ישראל, חזבאללה נותר מחויב למשוואות הפעולה שכוון מול ישראל (למעט באירועים נקודתיים כמו חיסול אל-עארורי בבירות שגרר תגובה חריגה), כנראה מתוך רצון להימנע לפי שעה ממלחמה רחבה.

הדילמה העיקרית הניצבת בפני מקבלי ההחלטות בישראל בטווח הקרוב, נוגעת לצורך בשיפור המצב הביטחוני ובתחושת הביטחון של תושבי הצפון המפונים, על מנת שישובו לבתייהם, בנסיבות בהן חזבאללה מתחייב להמשיך בלחימה כל עוד נמשכת המלחמה בעזה. זאת, אף שכל עוד נמשכת הלחימה, פינוי הישובים מסייע לפחות חלקית להכלתו של העימות הנוכחי, שכן כך מצומצם במידה ניכרת הסיכון לפגיעה באזרחים ישראלים מירי נ"ט או רקטות מצד חזבאללה.

לצד המתח הברור בין הצורך להבטיח את ביטחון התושבים לבין היעדר רצון להיגרר למערכה רחבה, מתמודדת המערכת עם אתגר החזרת התושבים לבתייהם, אשר אינו תלוי רק במדדים

צבאיים אלא גם בתחושת הביטחון שלהם. בתקשורת הישראלית בולטים קולות תושבי הצפון וראשי הישובים הטוענים כי לא ניתן להסתמך עוד על התפיסות המוכרות מלפני ה-7 באוקטובר בנוגע לכוונות של חזבאללה או למחויבותו למשוואות הפעולה, והם לא יחזרו לבתיהם בטרם ייסוגו פעילי הארגון הרחק מקו הגבול. גם ראשי מערכת הביטחון מתחייבים כי לא נחזור למציאות שהתקיימה בצפון לפני ה-7 באוקטובר, וכי התושבים לא יוחזרו לבתיהם בטרם חזבאללה יורחק מהגבול, בין שבאמצעות הסכם מדיני ובין שכתוצאה מפעולה צבאית, או שניהם במקביל.

מאמר זה מבקש לעמוד על מספר פערים תפיסתיים הקשורים לסוגיית חזרת התושבים, לפעילות הצה"לית בזירה הצפונית וכן למידת התמיכה הציבורית ביציאה למלחמה רחבה בלבנון.

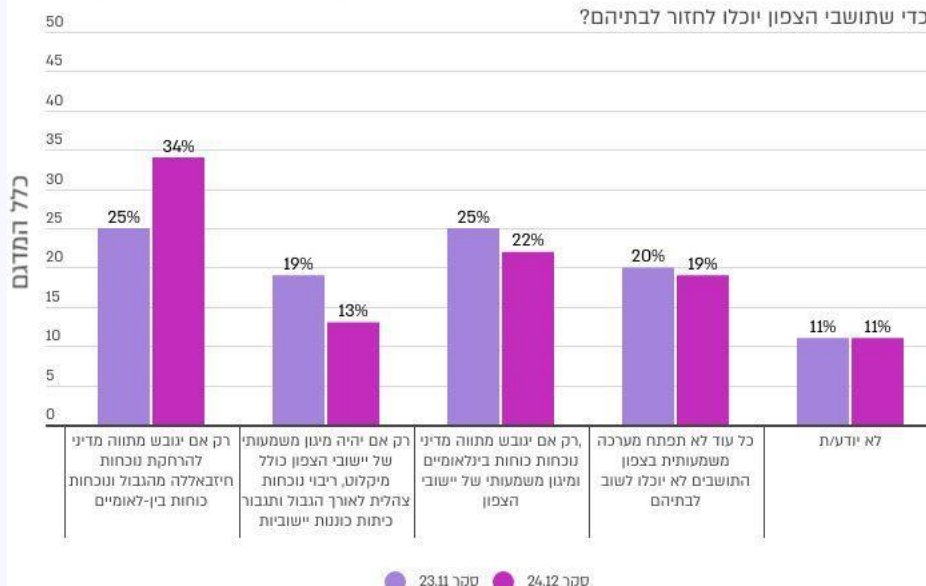
א. מלחמה כתנאי לחזרת התושבים - האמנם?

סקרי דעת קהל שערך המכון למחקרי ביטחון לאומי¹ בחנו את המענים לשאלה "מה יידרש כדי שתושבי הצפון יוכלו לשוב לבתיהם". רק מיעוט (כ-20 אחוזים) מהנסקרים במדגם הכללי ובקרב תושבי הצפון טענו כי כל עוד לא תיפתח מערכה משמעותית בצפון, לא יוכלו התושבים לחזור לבתיהם - בניגוד לרושם העולה מהסיקור התקשורתי בנושא, שלפיו חזרתם מותנת במערכה צבאית רחבה. בנוסף, התמיכה באפשרות של הסדרה מדינית כאמצעי להחזרת התושבים לבתיהם עלתה בתקופת הזמן שחלפה בין הסקרים, במקביל למגמת ירידה בנכונות להסתפק במיגון יישובי הצפון. כך, בעוד שב-19 בנובמבר 25 אחוזים מהנשאלים השיבו כי תושבי הצפון ישובו לבתיהם רק אם יגובש מתווה מדיני להרחקת נוכחות חזבאללה מהגבול ותתקיים נוכחות כוחות בינלאומיים, ב-24 בדצמבר כשליש מן הנשאלים, 33.8 אחוזים, הביעו תמיכה באפשרות זו. עם זאת, ראוי לציין כי תשובה זו זכתה בשני המקרים לפחות תמיכה בקרב תושבי הצפון (14 אחוזים ב-18 בנובמבר, 18 אחוזים ב-24 בדצמבר).

¹הסקרים התבססו על מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת בישראל וכללו כ-5000 נשאלים. הם נערכו מדי שבוע בין ה-12 לאוקטובר ועד ה-31 בדצמבר, בהובלת דסק נתונים של המכון למחקרי ביטחון לאומי. עבודת השדה נערכה על ידי מכון "רפי סמית", במהלכה נשאלו הנסקרים באמצעות שאלונים אינטרנטיים. תמהיל השאלון כלל שורה של שאלות קבועות אך גם שאלות מתחלפות במגוון נושאים. טעות הדגימה המרבית לכל מדגם הינה +/- 4 אחוזים ברמת ביטחון של 95 אחוזים.

ממצאי סקר חרבות ברזל

בהנחה שלא תהיה מערכה צבאית משמעותית מול החיזבאללה בצפון, מהו התנאי ההכרחי בעיניך כדי שתושבי הצפון יוכלו לחזור לבתיהם?

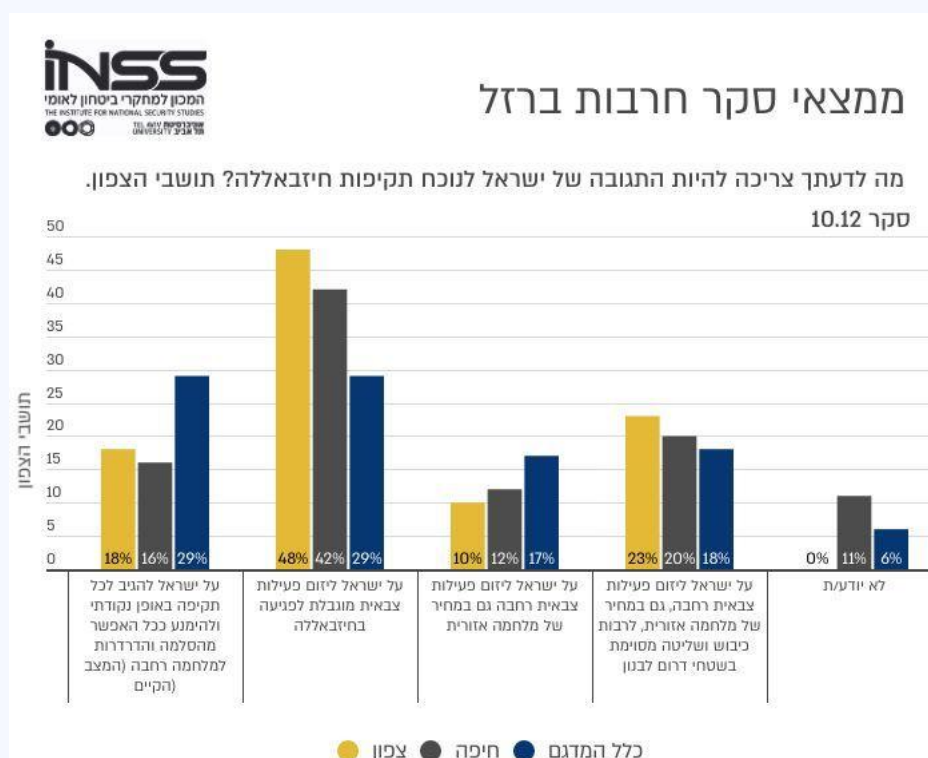
ב. אופי פעילות צה"ל בלבנון

בשיח הציבורי והתקשורתי מוצגת הפעילות הישראלית בזירה הצפונית כלא מספקת על מנת לייצר מציאות ביטחונית משופרת בגבול, ונרמז כי זו תושג רק באמצעות מלחמה רחבה. ברם, במקרים רבים פועל צה"ל באופן התקפי וגובה מחירים משמעותיים מחזבאללה, במטרה לגרוע מיכולותיו הצבאיות שנבנו לאורך השנים וכדי לבסס מחדש את ההרתעה מולו. מדיווחי צה"ל עולה כי מאז ה-7 באוקטובר בוצעו מאות תקיפות בדרום לבנון, חלקן בעומק השטח. כתוצאה מתקיפות צה"ל נהרסו תשתיות נרחבות של הארגון וכל עמדותיו שלאורך הגבול, וכן נהרגו (על פי חזבאללה) נכון לראשית ינואר, למעלה מ-150 מפעיליו. כן נגרם הרס רב בכפרים השיעים שבסמוך לגבול, אשר מהם פועל הארגון. על פי מקורות זרים, צה"ל ביצע סיכולים ממוקדים ותקיפות בסוריה נגד פעילי חזבאללה ומשמרות המהפכה, ומשמר את חופש הפעולה האווירי שלו בשמי לבנון. בנוסף, [מדיווחים תקשורתיים](#) עולה, כי חזבאללה החל להסיג, או לפחות להסתיר, את פעילי כוח רדואן שנכחו בסמוך לגבול, מחשש מתקיפות צה"ל. חיסול בכיר החמאס אל-עארורי בבירות (2 בינואר) היה גם הוא מהלך התקפי שחרג מכל משוואות הפעולה עד כה, שחזבאללה נדרש להגיב לו.

ההאצה בפעילות צה"ל בשבועות האחרונים משקפת תעוזה גוברת ונכונות לגרוף הישגים מול חזבאללה, המשלם מחיר משמעותי לנוכח הפגיעה המסוימת ביכולותיו, ואשר עשויה לסייע בשיקום ההרתעה הישראלית. במקביל גוברים הקולות מצד הדרג המדיני והצבאי, הנשמעים בתקשורת, המאיימים בפתיחה במלחמה רחבה ומדגישים נחישות לייצר מציאות ביטחונית טובה יותר ב"יום שאחרי". המסר נקלט גם בציבור, שאינו מודע בהכרח להישג המצטבר שנוצר בגבול הצפוני מאז ה-7 באוקטובר.

ג. תמיכה בהרחבת הפעילות אך לא בהכרח מלחמה

עוד עולה מהסקרים כי רוב הנשאלים המתגוררים בצפון קוראים אמנם להרחבה של הפעילות הצבאית של צה"ל, אך אינם תומכים בהכרח ביוזמה למערכה רחבה. כך למשל, בסקר שערך המכון ב-10 בדצמבר נשאלו הנסקרים: "מה לדעתך צריכה להיות התגובה של ישראל לנוכח תקיפות חזבאללה?". רוב ניכר מהנשאלים סבור כי ישראל צריכה להסלים את היקף תגובותיה לפעולות חזבאללה. רק 29 אחוזים מהנשאלים סברו כי ישראל צריכה לדבוק במדרגת הפעולה הנוכחית, בעוד רק כ-20 אחוזים תומכים במערכה רחבה. יתר הנשאלים סברו כי ישראל צריכה לבחור באחת משלוש דרכי פעולה עצימות יותר.

פילוח התשובות על פי מקום מגורים מעלה כי בדומה לכלל האוכלוסייה בישראל, גם תושבי חיפה והצפון מעוניינים בהגברת הפעולות של צה"ל. עם זאת, בניגוד לכלל המדגם וייתכן שלנוכח העובדה שהם אלו שיישאו בעיקר הנטל אם תתרחב המערכה, אחוז משמעותי מהם סבור כי פעילות זו צריכה להיות מוגבלת לפגיעה בחזבאללה. שיעור התומכים בפעילות צבאית רחבה גם במחיר של מלחמה אזורית נמוך בקרב תושבי הצפון מאשר השיעור התומך באפשרות זו בקרב הציבור הכללי (10 לעומת 17 אחוזים). מנגד, תושבי הצפון התומכים בפעילות צבאית רחבה גם במחיר של מלחמה אזורית, תומכים גם בכיבוש ושליטה מסוימת בשטחי דרום לבנון בשיעור גבוה יותר מאשר האוכלוסייה הכללית (23 לעומת 18 אחוזים). אם כך, שיעור ניכר מתושבי הצפון ותושבי חיפה מביע רצון כי פעילות הצבא תהיה התקפית ויוזמת יותר, אך ללא סיכון בהידרדרות למלחמה אזורית, ובמקרה של סיכון שכזה מעדיפים כי הוא ילווה

ברצועת ביטחון דוגמת זו שהתקיימה בעבר. ועדיין, האפשרות הזוכה לתמיכה הרחבה ביותר בקרב תושבי הצפון הינה כי ישראל תיזום פעילות צבאית מוגבלת לפגיעה בחזבאללה, כלומר בדומה לאופייה בפועל ובשונה מהאופן בו היא מסוקרת בתקשורת.

החשש ממלחמה אזורית מקבל ביטוי גם בתשובות ביחס למוכנות העורף למלחמה. ב-22 באוקטובר נשאלה השאלה "באיזו מידה לדעתך העורף מוגן מפני התקפה מגבולה הצפונית של המדינה", והסתבר כי כמחצית מהנשאלים (46.4 אחוזים) סבורים כי העורף מוגן במידה מעטה או כלל אינו מוגן מפני מתקפה שכזו. זאת, בהתאמה למדדים שנבדקו קודם למלחמה בעניין זה. עמדה זו משקפת הערכה ריאלית של המחירים שאותם ידרש העורף, שאינו ממוגן כנדרש, לשלם במקרה של הסלמה בגבול הצפון, ועומדת בבסיס החשש ממנה. כך גם טוען הדרג הצבאי הבכיר, ובעיקר פיקוד העורף, לגבי צורך בשיפור המיגון מול האיומים בצפון. לצד זאת, קיים אמון גבוה מאוד ביכולתו של צה"ל לנצח מערכה בצפון, אם תפרוץ. שאלה זו נשאלה מספר פעמים, ובמרבית הסקרים נצפה אמון גבוה מאוד, קרוב ל-90 אחוזים. על אף האמון הגבוה בכך שצה"ל ינצח במערכה בצפון, הציבור מודע למחיר הגבוה שמערכה זו תגבה מהעורף ולכן אינו שש אליה.

לסיכום, מהסקרים עולה כי הציבור הישראלי, ובפרט תושבי הצפון, מעוניין אומנם בתגובה חריפה יותר כלפי חזבאללה, אך אינו מתנה את חזרת התושבים לבתיהם במערכה כוללת בצפון. בראיית הציבור, המענה הנדרש ליצירת מציאות שתשיב ביטחון לתושבים הינו משולב, הכולל פעילות צבאית תקיפה יותר מצד צה"ל בלחימה הנוכחית עם שיפור משמעותי ברכיבי הביטחון – ובעיקר מיגון התושבים – לצד חתירה למהלך מדיני שיוביל להרחקה מוסכמת של פעילי חזבאללה מהגבול ויבטיח את חזרת השקט לגבול. טוב יעשו גורמי הביטחון והתקשורת בישראל אם יציגו לציבור תמונה מדויקת יותר ביחס להיקף פעולות הצבא בצפון ולאופיין, וכן יצמצמו את הפער המסתמן בין השיח הציבורי על אודות חיוניותה של מערכה צבאית כוללת לחזרת התושבים לבתיהם, לבין עמדות הציבור, הבאות לידי ביטוי בסקרים.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט